

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za pedagogiko in andragogiko

dr. Milan Adamič
Damijan Štefanc

DIDAKTIČNO OPAZOVANJE IN ANALIZA POUKA

gradivo za hospitacije

LJUBLJANA
november 2004

gradivo za interno uporabo

O opazovanju

Beseda HOSPITIRATI je latinskega izvora in pomeni gostovati (*hospitar*), biti gost (*hospitum; hospes*). Ko bomo »hospitirali«, bomo torej »v gosteh« pri pouku, kjer bo naš namen študijsko **opazovanje** didaktičnih prvin pouka.

I. OPREDELITEV IN VRSTE OPAZOVANJA

Kot ugotavlja A. Tomić, je opazovanje »*najstarejša in najustreznejša pot za neposredno spoznavanje pedagoških pojavov. /.../ Pojavi, ki jih opazujemo, potekajo v naravnih okoliščinah, zato je mogoče pojav opazovati tako, kot se razvija.*« (Tomić 1990, 53)

Opazovanje je lahko naključno, sistematično ali pa posredno oz. neposredno.

Naključno pojave opazujemo brez vnaprejšnje priprave ali vnaprej postavljenih ciljev, zaradi česar ima tovrstno opazovanje precej pomanjkljivosti: je nesistematično, opazujemo predvsem tisto, kar trenutno vzbudi našo pozornost, je v večji meri subjektivno in tako pridobljeni opisi so običajno sodbe, ne pa dejstva.

Sistematično opazovanje je za študijske oz. raziskovalne namene ustreznejše, saj predmet in vidike opazovanja določimo vnaprej, vsebino pa razmejimo in natančno opišemo. Za zapisovanje opažanj uporabimo inštrument, ki mu pravimo PROTOKOL.

Namen sistematičnega opazovanja je natančno evidentiranje pojava, zato ga zaradi uporabe čutil imenujemo OPAZOVANJE, glede na tehniko zapisovanja pa SNEMANJE (izid je posnetek pojava – surovo gradivo, ki ga pozneje razčlenimo, analiziramo,...)

Informacije o pouku pa je mogoče pridobivati tudi posredno ali neposredno. Posredno je mogoče na značilnosti učnega procesa sklepati iz pisnih virov (učiteljeve priprave, dnevniki, podrobni učni načrti, izdelki učencev itd.). Neposredno pa opazovalec zbira informacije tako, da se sam udeleži učnega procesa.

II. CILJI OPAZOVANJA

Cilje opazovanja lahko razdelimo na formalne in vsebinske. **Formalni cilji** so: analiza (didaktičnih) prvin pouka, učenje sistematičnega, kritičnega, selektivnega opazovanja.

Vsebinske cilje določimo pred samim opazovanjem posamezne učne enote in usmerjajo naše opazovanje (npr. ravnanje učitelja, odzivanje učencev, itd.).

Cilji, vsebine in tehnike so med seboj dialektično povezani. To med drugim pomeni, da bomo glede na vsebinske in formalne cilje izbrali ustrezno tehniko opazovanja.

III. VSEBINA OPAZOVANJA POUKA

Kakšna je **vsebina** našega opazovanja?

Opazujemo **zunanje pojave**, to so manifestacije, ravnanja, odzive.

Splošna področja opazovanja:

- učiteljeve manifestacije, ravnanja in odzive: učiteljeve spretnosti kot npr.: vodenje pogovora, dajanje navodil, usmerjanje pri skupinskem delu...
- učenčeve manifestacije, ravnanja in odzive: npr. verbalno in neverbalno komunikacijo, ozračje v razredu...
- uporabo oblik, metod in sredstev pri pouku,
- opazovanje ostalih didaktičnih značilnosti pouka.

IV. ZAPISOVANJE OPAŽANJ

Glede na način zapisovanja razlikujemo:

- a) Prosto ali besedno zapisovanje: s svojimi besedami opišemo situacije, ki ustrezajo vnaprej postavljenim vprašanjem
- b) Sisteme kategorij in znamenj: v vnaprej pripravljene tabele, slike ipd. vnašamo posamezne podatke
- c) Ocenjevalne lestvice: na vnaprej pripravljene lestvice vpisujemo vrednosti (npr. pogostovčasih-nikoli)

Vaša naloga

Pri vsaki učni uri, ki jo opazujete, uporabite enega od spodaj navedenih protokolov. Vsakega od njih preskusite vsaj enkrat, potem pa se odločite za enega izmed njih za natančnejšo obdelavo. Na osnovi opazovanja napišite **poročilo** (v zaključke in interpretacije lahko vključite tudi ugotovitve s poskusnih opazovanj).

Poročilo mora vsebovati **uvod** s splošnimi podatki in osnovnimi značilnostmi učne ure, **osrednji del** z analizo rezultatov opazovanja ter **zaključek**.

Uvod v poročilo naj vsebuje naslednje podatke:

I. Splošni podatki

Datum:

Šola:

Razred:

Učni predmet:

Čas pouka:

Število prisotnih učencev:

Opis in opremljenost učilnice:

Razporeditev miz (skica):

II. Osnovne didaktične značilnosti pouka

Učna tema:

Učna enota:

Tip učne ure:

Prevladujoča učna oblika:

Prevladujoče učne metode:

Učna sredstva:

Osrednji del poročila:

prepisana vprašanja ali prerisana tabela, izpolnjeno z vsemi podatki, opažanji in odgovori na vprašanja in lastna interpretacija (razmišljanje o uri, tudi vprašanja, ki so se vam porodila, pa nanje niste dobili odgovora)

Zaključek poročila naj vsebuje:

- splošne ugotovitve o učni uri,
- splošno mnenje o praksi (kaj ste pričakovali, kaj ste pridobili, kaj vas je presenetilo, morda vznemirilo),
- mnenje o izbranem protokolu (kakšni sta po vašem mnenju njegova uporabnost in ustreznost, če ste imeli kake težave pri zapisovanju in poznejšem razbiranju podatkov).

Ne pozabite na začetku zapisati svojih podatkov!

Protokoli za opazovanje pouka

Pri sistematičnem opazovanju didaktičnih prvin pouka lahko uporabimo različne protokole. Protokol je po ustreznih metodoloških kriterijih oblikovan inštrument, ki omogoča pisno beleženje pojava ali vidika učnega procesa, ki smo ga izbrali za vsebino empiričnega proučevanja (opazovanja). Protokoli se med seboj razlikujejo tako po tehniki beleženja (odprti seznam, kontrolne liste, tabelarni zapis, grafično snemanje učne ure itd.) kot tudi po vsebini opazovanja.

Praviloma so sestavljeni tako, da se osredotočajo na en vidik pouka. Razdelimo jih lahko na:

- protokole za **opazovanje učiteljevega ravnanja**,
- protokole za **opazovanje odzivov učencev** ter
- protokole za **opazovanje medosebne komunikacije** v razredu.

Posebna vrsta protokolov so t.i. **odprti seznam**. Sestavljeni so iz vprašanj, na katera opazovalec odgovori takoj po zaključenem opazovanju pouka. Pri odgovorih se navajanje dejstev pogosto prepleta z našo lastno interpretacijo dogajanja pri pouku, zato je za metodološko korektno uporabo odprtih seznamov potrebnega veliko strokovnega (didaktičnega) in metodološkega znanja. Od občutljivosti posameznega opazovalca je odvisno, kako natančno in objektivno bo ocenil dogajanje v razredu.

Ustrezen protokol izberemo predvsem na osnovi opredelitve namena (vsebine in cilja) opazovanja, pa tudi na osnovi objektivnih možnosti, ki jih imamo na voljo. Za namene študijskih hospitacij boste izbirali med protokoli, predstavljenimi v nadaljevanju.

Še nekaj temeljnih napotkov

Preden odidete na hospitacije, se čim bolj seznanite z značilnostmi in zahtevami posameznih protokolov. Skušajte že vnaprej določiti, kateri protokol boste uporabili pri posameznih učnih urah. Če se zgodi, da učna ura ne ustreza izbranemu protokolu (želeli ste opazovati uporabo razgovorne metode, učiteljica pa je npr. predvsem razlagala), bodite pripravljeni na uporabo nadomestnega protokola. **Če se boste na uporabo protokola dobro pripravili, boste imeli manj težav s samo tehniko beleženja podatkov in bolj se boste lahko posvetili vsebini opazovanja.**

Preizkusite se v uporabi vseh navedenih protokolov. V dveh dneh boste imeli za opazovanje na voljo 6 učnih ur, poskusite jih čim bolj izkoristiti! Učno uro, pri kateri vam je opazovanje z izbranim protokolom najbolj uspelo, kasneje predstavite v poročilu.

Ker je izpolnjen protokol temeljni vir za kasnejšo analizo učnega procesa ter interpretacijo dogajanja v razredu, je ključnega pomena, da je izpolnjen kolikor je mogoče natančno ter da so vanj vnešeni podatki točni in objektivni.

I. PROTOKOL ZA OPAZOVANJE UČITELJEVEGA RAVNANJA

Zapisovanje poteka učne ure

Protokol »Zapisovanje poteka učne ure« je sestavljen na podlagi primerov, objavljenih v Mužić (1968) in Tomić (1990).

S pomočjo zapisa celotnega poteka učne ure lahko ugotovimo značilnosti učnih dejavnosti: njihovo sosledje in trajanje, uporabljene učne oblike in metode ter uporabljena učna sredstva. Na osnovi pridobljenih podatkov določimo posamezne etape pouka, njihovo trajanje in sosledje ter presojava o kakovosti in ustreznosti posameznih vidikov (metod, oblik...) učne ure.

Navodilo za izpolnjevanje

Od opazovalca protokol zahteva prosto beleženje vseh aktivnosti učitelja in učencev. V 1. kolono (glej izpolnjen primer spodaj!) vpišemo faze učnega procesa. Praviloma to naredimo, ko je protokol že izpolnjen (torej naknadno), razen če je prehod med posameznimi fazami zelo izrazit in ga je mogoče takoj opaziti. Ni nujno, da bodo pri učni uri prisotne vse faze, prav tako ni nujno, da si bodo sledile natančno tako, kot je predvideno v teoriji.

V 2. kolono zabeležite čas trajanja posameznega dogajanja v minutah. V 3. in 4. kolono vpišete dejavnosti učitelja in učencev, tako da je mogoče rekonstruirati dinamiko dogajanja ter medsebojno komunikacijo med učiteljem in učenci (pa tudi med učenci samimi). V 5. kolono vpisujete dodatne informacije o poteku aktivnosti, v 6. kolono pa morebitne opombe, ki pojasnjujejo zapise o dejavnostih in aktivnostih oz. bodo dobra osnova za kasnejšo interpretacijo oz. analizo učne ure.

Da bo zapisovanje hitrejše, uporabljajte znamenja za izraze, ki se večkrat ponavljajo (npr. u za učenca, U za učitelja, O za odgovor ipd. - glej legendo na koncu protokola).

Primer izpolnjenega protokola:

faze	min	potek dejavnosti		oporne točke (aktivnost)	opombe (ostala opažanja)
		učitelj	učenci		
priprava	2	uvodni pozdrav	vstanejo, odzdravijo, pripravijo zvezke	U presede nekaj uu, odpre okno	U deluje strogo, avtoritativno
	8	»Kdo je bil Prešernov prijatelj?«	uu ne dvigajo rok, poklicani uu odgovorijo	U hodi po razredu, kliče uu	ponavljajo snov prejšnje ure
		»Koliko jezikov je znal Matija Čop?«	poklicani u odgovori (O-)	U se približa u, počaka na odgovor	U did. pravilno postavlja vprašanja
		»Ne katere, koliko, sem vprašala.«	u dopolni svoj odgovor (O+)	U opozori uu, naj sledijo vprašanjem	uu v zadnjih klopih rišejo, se zabavajo
		»Katere pesniške oblike je uporabljal Prešeren?« »Katero še?«	uu odgovarjajo, vsak nekaj pove	U se opraviči zaradi nemira	slovnično pravilen in bogat jezik U
obravnavava	6	»Omenili ste balado. Poznate kakšno?«	uu naštevajo, nekdo omeni Povodnega moža	U na tablo napiše naslov pesmi in avtorja; oblikuje MV	uu prepisejo, U razlaga značilnosti balade, motiv pesmi
	4	»Bodite pozorni na ritem pesmi.«	uu poslušajo	U bere pesem, stoji pred tablo	vzneseno, živo in tekoče branje
	5	»Vam je bila pesem všeč?«	uu podajajo mnenja	U sprašuje, analizira vsebino pesmi	U postane sproščena, gre med klopi
	4	»Kaj pa Urškin značaj? Kakšna je bila?« »Zakaj meniš tako?«	uu se vključujejo v pogovor brez dvigovanja rok	U zahteva utemeljene O, dopolnjuje MV	odgovarjajo vedno isti uu, u v zadnji klopi riše povodnega moža

	5	»Odprite sedaj učbenike. Najprej berejo fantje, nato dekleta.« Med branjem dopolnjuje MV.	uu berejo, zaradi treme delajo vsi precej napak	U popravlja napake pri branju in poudarke, opozarja na tišino	uu se ob napakah hihitajo, sicer sledijo branju
	6	»Zapisujte odgovore v učbenike.« »Kje je vrh pesmi?« »Kaj pa ostali momenti?«	uu odgovarjajo, v kateri kitici menijo, da je vrh pesmi; pišejo O v učbenike	U zgradbo pesmi ponazori s parabolo, nariše na tablo	U želi mnenja uu, katera kitica je prelomna; O primerjajo
	4	»Skušajte sami ugotoviti, kje je zasnova, zaplet.«	uu pišejo v učbenike, U dopolnjuje MV	U pojasnjuje, primerja zgradbo s filmom	uu primerjava s filmom pritegne
	1	»Dokončajte doma.«	uu pišejo navodila v zvezek	U daje domačo nalogo z dodatnimi pojasnili	U napove učno snov prihodnje ure

Legenda:

U = učitelj	? = vprašanje	MV = miselni vzorec
u = učenec	O + = pravilen odgovor	
uu = učenci	O - = napačen odgovor	

Vprašanja za analizo učnega procesa:

Katere etape (faze) učne ure lahko prepoznate na osnovi pridobljenih podatkov?

Kakšno je časovno razmerje med njimi in katera od etap prevladuje? Kolikšen delež učne ure je zasedla prevladujoča etapa? So se posamezne etape med seboj tudi prepletale, da jih je bilo težko identificirati? Navedite primere.

Je bilo zaporedje etap didaktično ustrezno? Utemeljite svoj odgovor.

Ali katera od didaktičnih etap ni bila prisotna, pa bi po vašem mnenju lahko ali morala biti?

Katere učne metode je uporabil učitelj?

Katere učne oblike je uporabil in v povezavi s katerimi metodami?

Katera učna sredstva so bila uporabljena? Je bila kombinacija učnih metod, oblik in sredstev učinkovita (je dosegla svoj namen)?

Ali so si dejavnosti sledile povezano ali so se pojavljali kaki zastoji?

Kako se je skozi dejavnosti učitelja in učencev kazalo prizadevanje po doseganju izobraževalnih, funkcionalnih in vzgojnih ciljih? Bi lahko učitelj kje drugače ravnal, da bi bolj učinkovito dosegel učne cilje?

Poskusite globalno ovrednotiti didaktično izpeljavo učne ure.

II. PROTOKOLI ZA OPAZOVANJE ODZIVOV UČENCEV

1. Tabelarni zapis uporabe razgovorne metode

Sledeči protokol je nastal na podlagi primera iz Tomić (1990). Od opazovalca zahteva intenzivno opazovanje v krajšem časovnem obdobju (10 ali 15 minut). Opazujemo število poklicanih učencev, število učencev, ki se sami javijo, število pozivov posameznega učenca ter koliko učencev se je javilo in so bili (ali niso bili) poklicani. Iz izpolnjenega protokola bo razvidno, kolikšen delež učencev je bil med uporabo razgovorne metode aktiven, koliko pa je bilo učencev, ki se niso javljali ali niso bili pozvani.

Navodilo za izpolnjevanje:

Pred pričetkom učne ure skicirajte razpored klopi v učilnici, takoj na začetku pa še sedežni red učencev. Če je le mogoče, se v učilnici namestite tako, da boste imeli dober pregled nad učenci (če sedite ob zadnji steni in gledate učence v hrbet, boste imeli več težav pri hitrem beleženju podatkov!). Spremljajte potek učne ure in začnite z izpolnjevanjem protokola, ko opazite, da učitelj uporablja razgovorno metodo. Zabeležite točen čas začetka in konca opazovanja ter poskusite določiti, v kateri etapi (fazi) učnega procesa ste beležili dogajanje.

Primer izpolnjenega protokola:

ČAS BELEŽENJA: od 9.14 do 9.27 Etapa učne ure: preverjanje

D1 j j + *	D2 j *	De1	D3	Legenda Tabela prikazuje sedežni red učencev. D = deček De = deklica + = poklican j = učenec se je javil in učitelj ga je poklical * = učenec se je javil, toda ni bil poklican
De2	De3 +	D4	De4 + j	
De5 +	D5 + +	De6 + j	De7 +	
D6	De8 +	D7	D8	
	De9	D9 + + j	D10 + +	
	De10 + +	D11	D12	
	De11	D13 +	D14 + +	
	De12 * *			

Vprašanja za analizo učnega procesa:

Koliko časa je trajalo beleženje in koliko vprašanj je bilo v tem času zastavljenih? Je bil tempo zastavljanja vprašanj prehitro, prepočasen ali ustrezen? Utemeljite svoj odgovor.

V kateri etapi učnega procesa je bila uporabljena razgovorna metoda? Je bila izbira te metode ustrezna ali bi bila ustrežnejša katera od drugih metod?

Koliko učencev se je javilo in jih je učitelj poklical? Koliko učencev se je javilo, pa jih učitelj ni poklical? Izračunajte, kolikšen delež v razredu predstavljajo učenci, ki so vsaj enkrat odgovarjali.

Kolikšen je delež učencev, ki med uporabo razgovorne metode niso bili aktivni (niso odgovarjali)?

Je učitelj pozival zgolj učence, ki so se javljali, ali tudi tiste, ki se niso javljali? Kolikšno je razmerje med enimi in drugimi?

Je prihajalo tudi do komunikacije med učenci, ali zgolj med učenci in učiteljem?

Je kdo od učencev izrazilo izstopal? Kako?

Kako na podlagi zabeleženih podatkov ocenjujete kvaliteto uporabe razgovorne metode?

2. Vrste in tehnika zastavljanja vprašanj

Ta protokol od opazovalca zahteva intenzivno beleženje postavljenih vprašanj. Tudi tu si za opazovanje izberemo krajše časovno obdobje, od 10 do največ 15 minut. Beležimo vprašanja učitelja ter vprašanja, ki jih postavijo učenci. Opazujemo tehniko zastavljanja vprašanj, njihovo vsebino ter raven miselne aktivnosti, ki jo vprašanja vzpodbujajo.

Navodilo za izpolnjevanje:

Označite čas začetka in konca beleženja vprašanj ter etapo učnega procesa. V 1. koloni preglednice beležite zaporedne številke vprašanj ter morebitnih podvprašanj. V 2. kolono zabeležite natančno formulacijo vprašanja (če je le mogoče, natanko tako kot je bilo postavljeno, saj ni pomembna zgolj vsebina vprašanja, temveč tudi njegova formulacija!). Če je vprašanje postavil učenec, to zabeležite tako, da poleg vprašanja zapišete črko u (glej protokol spodaj).

V 3. koloni skušajte zabeležiti čas, ki je potekel od postavitve vprašanja do odgovora nanj (premor v sekundah). V 4. koloni z ustreznim znamenjem označite, kdo je odgovoril na vprašanje (učenec, učitelj ali nihče). Če je bil poklican učenec, ki se je javil, zabeležite tudi to (j). V 5. koloni je prostor za morebitne opombe, ki bodo relevantne za kasnejšo interpretacijo podatkov.

Primer izpolnjenega protokola:

ČAS BELEŽENJA: od <u>8.13</u> do <u>8.26</u>	Etapa učne ure: <u>ponavljanje</u>
--	------------------------------------

Beleženje zastavljenih vprašanj:

zap. št.	vprašanje/podvpr.	premor (sek)	kdo odgovarja	opombe
1.	Kaj pomeni beseda gravitacija?	2	D	
1a.	Bi znali razložiti, kaj pomeni gravitacija?	2	De (j)	
1b.	Kako rečemo tej sili?	3	De (j)	
1c.	Kaj pomeni sila teže?	1	D (j)	
1d.	Smo v zvezi z gravitacijo kaj že rekli?	1	De (j)	
1e.	Katera je sila na klancu, ki bi jo imenovali gravitacija?	2	De (j)	
1f.	Kakšna pa je gravitacija na Luni?	4	De (j)	
2.	Kaj lahko rečemo o planetih?	3	De	
2a.	Koliko planetov kroži okoli Zemlje?	1	VSI	
3.	Kaj bi lahko povedali o osončju?	2	De (j)	Učiteljica delno odgovori tudi sama
3a.	Kje si slišala za ta pojem?	2	De (j)	
3b.	Koliko zvezd je v vesolju?	2	D	
4.	Ali lahko strokovno utemeljimo obstoj Marsovcov?	3	D (j)	
4a.	Koliko literature je o tem napisano in kakšna je ta literatura?	1	U	
	itd.			

Legenda: D=deček, De=deklica, j=sam se je javil, u=vpr. zastavil učenec, U=na vpr. odgovoril učitelj

Vprašanja za analizo učnega procesa:

Koliko časa je trajalo beleženje vprašanj in v kateri etapi učnega procesa?

Koliko vprašanj je zastavil učitelj? Koliko vprašanj so zastavili učenci?

Klasificirajte učiteljeva vprašanja glede na vsebino (ozka, široka) in miselno aktivnost (nižja raven, višja raven). Katera vprašanja so prevladovala?

So bila vprašanja jezikovno in didaktično ustrezno postavljena? Utemeljite svoj odgovor.

Zapišite svoje ugotovitve o tehniki zastavljanja vprašanj.

Ostala zanimiva opažanja in komentar.

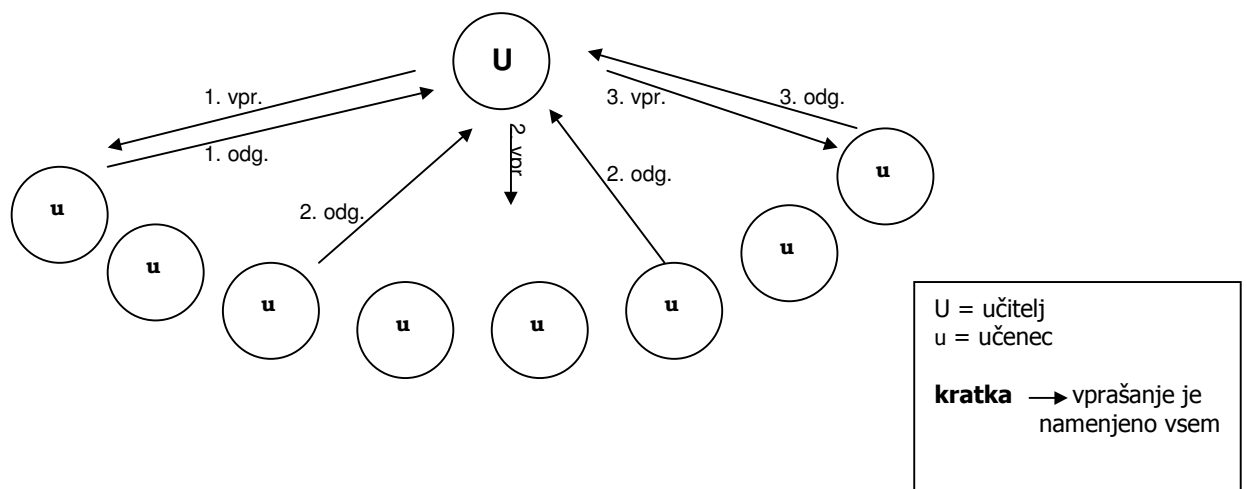
III. PROTOKOLI ZA OPAZOVANJE MEDOSEBNE KOMUNIKACIJE

PROTOKOL ZA OPAZOVANJE MODALITET DIALOŠKE METODE (grafično snemanje učne ure: akciogram)

S tem protokolom lahko ugotovljamo, kako poteka komunikacija, kakšna je njena smer, kakšna je usmerjenost vprašanj učiteljev ter koliko sprašujejo in odgovarjajo učenci. Protokol povzemamo po Tomić (1990).

Pred odhodom v razred si pripravimo tri prazne liste papirja. Na njih z manjšimi krogi prikažemo učence po sedežnem redu in učitelja. **Vsaki 10 minut** na enega od listov grafično zabeležimo komunikacijo.

Primer akciograma:

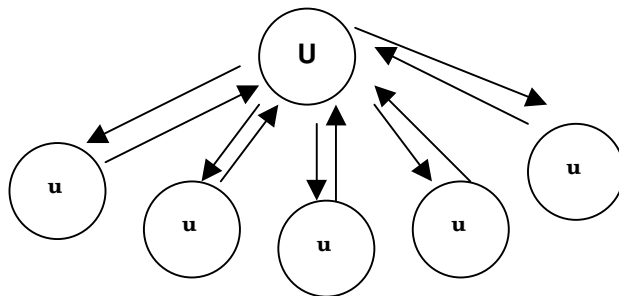

Poznamo **različne modalitete pogovorne metode** v razredu. V nadaljevanju bomo opisali tri: spraševalni pouk, modificirano katehetično obliko ter stvarni učni pogovor.

Spraševalni pouk

Pogovor poteka takole: učitelj postavi vprašanje, učenec odgovarja, učitelj postavi drugo vprašanje, drugi učenec odgovarja itn. Ta pogovor imenujemo žoga.

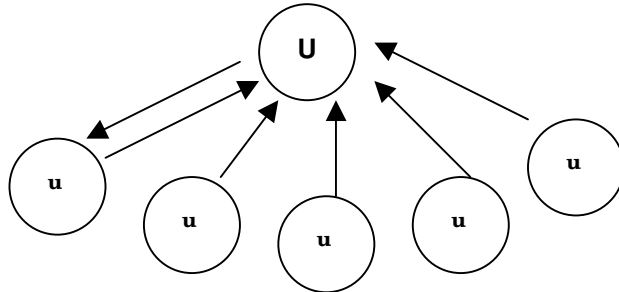
Slika:

Modificirana katehetična oblika pogovora

Katehetično obliko pogovora lahko modificiramo tako, da na eno vprašanje dobimo več odgovorov učencev. Odgovori med sabo niso povezani, še vedno so usmerjeni k učitelju.

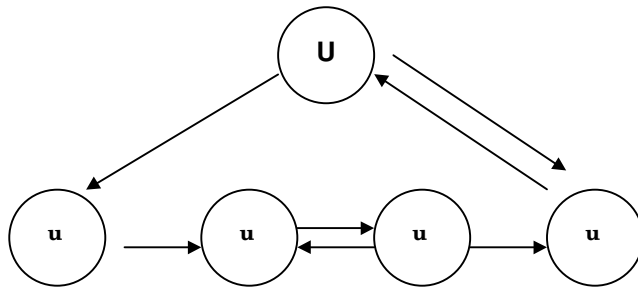
Slika:

Stvarni učni pogovor

Nastane, ko »pogovorna žoga« steče skozi več položajev. Učitelj na primer začne pogovor, eden od učencev sprejme nit, pridruži se drugi, tretji itn. Ko pogovor jenjuje ali se oddalji od teme, ga učitelj popravi in vodi naprej.

Slika:

Vprašanja za analizo učnega procesa:

Koliko vprašanj je postavil učitelj v posameznih časovnih obdobjih?

Koliko odgovorov so dali učenci v posameznih časovnih obdobjih?

Ali je učitelj kdaj pri učencih sprožil več odgovorov?

Koliko vprašanj so v posameznih časovnih obdobjih postavili učenci?

Koliko učencev je/ni sodelovalo pri pogovoru?

Ali lahko na osnovi podatkov govorimo o enosmerni ali dvosmerni komunikaciji?

Ali je potekala tudi komunikacija med učenci?

Druge ugotovitve:

Akciogram je možno dopolniti s primeri vprašanj in analizirati tudi te. Ugotavljamo lahko tudi, če je učitelj morda le posameznim učencem postavljaj vprašanja višje ravni, oz. tudi bolj odprta in ustvarjalna vprašanja.

Kako lahko pridobljene podatke interpretiramo?

IV. ODPRTI SEZNAMI

Odpрте sezname tvorijo vprašanja, ki od opazovalca terjajo takojšnjo presojo. Iz tega razloga so težji od zgornjih dveh instrumentov, ki omogočajo, da zapisujemo le podatke – kar opazimo in presojamo šele naknadno. Da bi odgovore tudi presojevalec od zunaj imel za verodostojne, jih je potrebno podkrepiti z dokazi.

To pomeni, da ne odgovarjamo na vprašanja v smislu: *Da, učitelj je spodbujal dejavnost učencev*, temveč da beležimo znake, ki potrjujejo ali ovržejo tako trditev (trditev zapišete na koncu, na osnovi znakov). Npr.: Učitelj je spodbujal učence tako: *Ja, le tako naprej; Dobro razmišljaš; Mhm (skupaj s prikimanjem); Kaj pride zdaj?* ipd.

Izberite eno ali največ dve skupini vprašanj, ki se nanašata na opazovanje psihosocialnih elementov ali na opazovanje vloge učitelja in učencev. Že pred pričetkom učne ure se odločite, kateri segment boste opazovali, saj bo vaše opazovanje tako bolj osredotočeno, natančno in objektivno. Na vprašanja skušajte odgovarjati med opazovanjem ali vsaj čim prej po opazovanju, saj boste s tem znatno povečali veljavnost in objektivnost vaših interpretacij.

1. Opazovanje psihosocialnih elementov

I. Učiteljeva pobuda

1. Koliko časa je govoril učitelj (ko je razlagal, postavljaj vprašanja, dajal navodila ipd.)? Izrazite v minutah.
2. Ali so bila vprašanja, ki jih je zastavljaj učitelj, jasna, razumljiva in ustrezno zahtevna? Jih je dodatno razlagal (parafraziral)?
3. Kako so se na vprašanja odzivali učenci? (Veliko - malo zanimanja učencev; možnost za odgovor je imel samo eden ali več učencev; je prišlo do dialoga med učenci?...)
4. Ali je učitelj spodbujal (omogočal) samostojno delo učencev?
5. Ali so bila navodila za samostojno delo učencev razumljiva?
6. Ali so učenci predstavili rezultate samostojnega dela?

II. Učiteljevo odzivanje

1. Kako je učitelj spodbujal dejavnost učencev? (prikimavanje, spodbudne pripombe ipd.)
2. Je učitelj sprejemal zamisli učencev, jih pojasnjeval in razvijal?
3. Način njegovega govora: miren, oklevajoč, impulziven, resen, veder, šaljiv, grozeč, napet itd.
4. Kakšne so bile formulacije misli: obzirne, kategorične, cinične itd.?
5. Kako je učitelj spodbujal komunikacijo med učenci?
6. Kakšno je bilo učiteljevo motorično vedenje: mimika, gibi rok, drža telesa?
7. Drugo vedenje, ki kaže na učiteljevo dejavnost (npr. usmerjenost pogleda)

III. Odzivanje učencev

1. Ali je bilo sodelovanje učencev omejeno? Kako in zakaj?
2. Ali je na posamezna učiteljeva vprašanja odgovarjalo več učencev?
3. Ali so bili učenci omejeni v izražanju svojih zamisli in domislic? Jih je učitelj prekinjal?
4. Koliko učencev je odgovarjalo?
5. Koliko minut je bilo porabljenih za govor učencev?
6. Koliko vprašanj o učni vsebini so postavili učenci sami od sebe?
7. Ali so učenci izražali nove zamisli, predloge, stališča?

IV. Dinamika v razredu

1. Kakšen položaj so imeli učenci? (opazovalci, poslušalci, pojasnjevalci, ...)
2. kakšna čustva ali motive je učitelj spodbujal? (so vprašanja zbudjala strah, smeh, vedoželjnost...)
3. Kakšno ozračje je bilo v razredu? (čustveno doživljanje, napetosti, frustracije, sprostitve...)
4. Faze dogajanja (molčeca, moreča, sproščena, delovno ozračje).
5. Kako je delal razred? (površno, leno, zadovoljivo, poglobljeno...)

V. Faze molka in zmede

1. Koliko časa so trajali odmori ali krajša obdobja, ko je vladala ustvarjalna tišina?
2. Koliko časa je vladala zmeda, ko niste mogli razumeti sporočil?
3. Ali in kdaj so se učenci dolgočasili?
4. Kako so delali učenci: navdušeno, zavzeto, naveličano...?

Kako lahko pridobljene podatke interpretiramo?

2. Opazovanje vloge učencev in učitelja

I. Vloga učitelja

1. Kakšno vlogo je izbral učitelj? (avtoritarno, demokratično ali anarhično: po čem to sklepate, kako se je vloga manifestirala)
2. Ali je vzbudil zanimanje za temo in spodbujal sodelovanje učencev?
3. Kako je reagiral na vprašanja, pripombe in predloge učencev?
4. Učiteljeva verbalna komunikacija:
 - a. Kako dolgo je govoril učitelj?
 - b. Ali se je govor nanašal izključno na učno vsebino?
5. Učiteljeva neverbalna komunikacija:
 - a. barva in ton glasu:
 - b. mimika obraza, usmerjenost pogleda:
 - c. gibi rok, drža telesa:
 - d. ostalo:
6. Skladnost učiteljeve besedne in nebesedbe komunikacije:

II. Vloga učencev

1. Kako so se vključevali učenci v pouk (jih je bilo potrebno spodbujati, so se vključevali samoiniciativno...):
2. Kako so sprejeli učitelja (pozitivno, s strahom, z nezaupanjem...)
3. Ali so kazali zanimanje za delo in kako:
4. Značilnosti verbalne komunikacije učencev:
5. Značilnosti neverbalne komunikacije učencev:
 - a. barva in ton glasu:
 - b. mimika obraza, usmerjenost pogleda:
 - c. gibi rok, drža telesa:
 - d. ostalo:

III. Značilnosti emocionalne klime

1. Kakšna je bila klima v razredu (čustveno doživljanje, napetost, frustracije, sprostitve...):
2. Ali so izrazito izstopali posamezni učenci s svojim vedenjem in v čem:
3. Faze (nihanja) dogajanja v razredu (aktivna, sproščena, molčeča, zavrta...):
4. Kako so delali (sodelovali) učenci (zavzeto, poglobljeno, z veseljem, površno...):
5. Ostale ugotovitve:

Kako lahko pridobljene podatke interpretiramo?

UPORABLJENA LITERATURA

- Mužić, V. (1968): **Metodologija pedagoškog istraživanja**. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika.
- Sagadin, J. (1998). **Strukturirano opazovanje**. V: Sodobna pedagogika, let. 49, Ljubljana: ZDPDS, str. 347-359.
- Tomić, A. (1990): **Teorija in praksa spremljanja pouka**. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Tomić, A. (2002). **Spremljanje pouka**. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.